

Damian Kała

O badaniach genealogicznych nad polskim rycerstwem średniowiecznym : (zarys problematyki)

Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego 3, 11-29

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Damian Kała

(Instytut Historii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie)

O badaniach genealogicznych nad polskim rycerstwem średniowiecznym (zarys problematyki)

Artykuł niniejszy ma na celu zaprezentowanie zwięzłego przeglądu badań genealogicznych prowadzonych nad średniowiecznym rycerstwem polskim przez rodzimych uczonych na przestrzeni ponad stu lat, od końca XIX do początku XXI w. Prezentowany zarys obejmuje nie tylko historię i metodologię badań genealogicznych, rozumianych przede wszystkim jako odtwarzanie dziejów rodów i rodzin szlacheckich, ale także modne obecnie badania prosopograficzne¹. Szczegółowo omówione zostały w nim początki wymienionych wyżej studiów, począwszy od dwóch wielkich uczonych: Antoniego Małeckiego i Franciszka Piekosińskiego, aż do Władysława Semkowicza i jego uczniów. Dużo uwagi poświęcono również współczesnym badaczom i ich pracom, a także zmieniającym się założeniom metodologicznym prezentowanych badań.

W ostatnich latach historycy coraz częściej starają się podsumować dotychczasowe osiągnięcia na gruncie genealogii średniowiecznej, świadczą o tym chociażby artykuły następujących badaczy: Janusza Bieniaka², Alicji Szymczakowej³,

1 Prosopografia (nazwa ta wywodzi się z języka greckiego, od wyrazów *prosopon* – osoba i *grafe* – piszę) – jest to metoda badawcza, bliska naukom pomocniczym historii, której głównym przedmiotem jest identyfikacja i studium ludzi, którzy w grupie społecznej uzyskiwali z określonych powodów władzę i znaczenie (autorytet). Nie chodzi tutaj jednak o jakieś indywidualne przypadki, lecz badanie zarówno jednostek, jak i ich zbiorów, takich jak rodzina, ród czy urządzenie, w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie o wspólne prawidłowości postępowania. W badaniach tego typu ważną rolę odgrywają ustalenia biograficzne, a tym samym metoda ta ma wiele wspólnego z badaniami genealogicznymi (J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2002 (wyd. VI), s. 88-90).

2 J. Bieniak, *Średniowieczne polskie rody rycerskie. Stan badań, problemy sporne, możliwości i trudności badawcze*, [w:] *Genealogia – stan i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. J. Pakulskiego i J. Wroniszewskiego, Toruń 2003, s. 47-73.

3 A. Szymczakowa, *Stan badań nad rodziną szlachecką późnego średniowiecza*, [w:] *Genealogia – stan i perspektywy badań...*, s. 75-93.

Błażeja Śliwińskiego⁴, Marka L. Wójcika⁵, Jerzego Sperki⁶ i Joachima Zdrenki⁷. Należy zaznaczyć, że brakuje jednak zwięzłych, całościowych, ujęć tego zagadnienia w kontekście ogólnopolskim.

Na wstępie warto zastanowić się nad tym, czym jest genealogia? Jej klasyczną już definicję zaproponował Władysław Semkowicz (1878-1949)⁸: *Genealogia jest nauką o stosunku człowieka do innych ludzi opartym na pochodzeniu i pokrewieństwie. Jako nauka pomocnicza historii bada ona i wykrywa stosunki pokrewieństwa między działającymi w dziejach wybitnymi jednostkami, w czasach, kiedy stosunki te odgrywały niezwykle ważną rolę. Przede wszystkim ustala ona pokrewieństwo, pochodzenie, następstwo władców, ustala ich rodowody i związki z innymi domami panującymi, przez co nie tylko dozwala odtworzyć te stosunki, ale przede wszystkim zrozumieć szereg zagadnień, które zależą od stosunku pokrewieństwa tych władców. To jest jedno zadanie genealogii jako nauki pomocniczej historii. Drugie zadanie polega na badaniu stosunków pochodzenia i pokrewieństwa wśród tych warstw społecznych, które odgrywały niegdyś w historii kierowniczą rolę, i daje poznać związki tych warstw oparte na wspólności krwi, jak rody, rodziny, stanowiące w dawniejszych czasach komórki społeczno-ustrojowe o wielkim znaczeniu dla szeregu zjawisk historycznych*⁹. Włodzimierz Dworzaczek (1905-1988)¹⁰, autor cenionego podręcznika akademickiego poświęconego właśnie genealogii (w tym miejscu warto wyrazić nadzieję, iż w najbliższym czasie ukaże się wznowienie tej pracy¹¹), wyszedł z założenia, że należy ją rozpatrywać w sposób dwojaki: 1. *Jako naukę pomocniczą historii, która ustala wedle kryteriów prawno-obyczajowych związki pokrewieństwa między jednostkami. O ile jednak jednostki te należały do klas rządzących, znajomość ich stosunków rodzinnych bywa często niezbędną pomocą dla historyka. Genealogia taka służy uszlachetnieniu krytyki historycznej.* 2. *Genealogia ma również bardziej samodzielne zadania, które iść mogą w dwóch kierunkach: przyrodniczym i społecznym. Pierwszy wyłączyliśmy z naszych rozważań, jako nauka społeczna zaś poprzez stwierdzanie związków pokrewieństwa ludzi należących do rozmaitych klas dąży do właściwego społecznego określenia zarówno jednostek, jak i całych grup i w ten sposób przyczynia się, sama ich nie wyjaśnia, stać ją bowiem tylko na*

4 B. Śliwiński, *Stan najnowszych badań nad rycerstwem wschodniopomorskim w średniowieczu*, [w:] *Genealogia – stan i perspektywy badań...*, s. 95-119.

5 M.L. Wójcik, *Od Władysława Semkowicza do Tomasza Jurka, czyli sto lat polskich badań genealogicznych nad śląskim rycerstwem*, [w:] *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia i nowe ustalenia*, pod red. W. Zawitkowskiej, A. Pobóg-Lenartowicz, Rzeszów 2010, s. 20-40.

6 J. Sperka, *Stan badań nad rodami rycerskimi w średniowiecznej Małopolsce*, [w:] *Rody...*, s. 42-57.

7 J. Zdrenka, *Polskie i niemieckie badania nad rycerstwem średniowiecznym. Zarys problematyki*, [w:] *Genealogia – stan i perspektywy badań...*, s. 139-146.

8 M. Barański, *Władysław Semkowicz*, [w:] *Słownik historyków polskich*, pod red. M. Prosińskiej-Jackl, Warszawa 1994, s. 468-469; W. Bieńkowski, *Semkowicz Władysław Aleksander*, [w:] *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), t. XXXVI, Warszawa-Kraków 1995-1996, s. 234-242.

9 W. Semkowicz, *Encyklopedia nauk pomocniczych historii*, Kraków [2011, wyd. II na podstawie tego z 1999 r., oryginalne ukazało się w 1946 r.], s. 188.

10 J. Kłoczowski, *Dworzaczek Włodzimierz*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 119-120; B. Wysocka, *Włodzimierz Dworzaczek*, [w:] *Wybitni historycy wielkopolscy*, pod red. J. Strzelczyka, Poznań 1989, s. 437-446.

11 Podjęto już pewne kroki zmierzające do reedycji *Genealogii* z wprowadzonymi do niej korektami (nielicznymi, lecz niezbędnymi ze względu na upływ już ponad 50 lat od pierwszego wydania pracy); I. Kraszewski, *Sesja poświęcona pamięci Profesora Włodzimierza Dworzaczka zorganizowana w 50. rocznicę publikacji jego Genealogii, Poznań 17 listopada 2009 r.*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego”, t. II (2010), s. 222.

rozwiązania o charakterze statycznym, na gromadzenie materiałów, przy pomocy których socjologia, etnologia i historia prawa dojdą do rozwiązań rozwojowych, a więc historycznych¹². Właściwie to oba te założenia należy ze sobą połączyć, a historyk genealog powinien wykorzystywać wyniki badań różnych dyscyplin naukowych (socjologii, etnografii, antropologii, historii gospodarczej, historii prawa itd.). Warto zatem propagować postulat studiów interdyscyplinarnych.

Początek naukowych badań genealogicznych dotyczących polskiego rycerstwa średniowiecznego sięga końca XIX w. W tym ponad stuletnim przedziale występowały okresy wzmożonego rozwoju (tzw. szkoła semkowiczowska w dwudziestolecie międzywojennym i tzw. szkoła toruńska od początku lat osiemdziesiątych XX w.), jak i pewnej stagnacji (pierwsze dziesięciolecia PRL, kiedy to genealogia, zwłaszcza ta związana z heraldyką, pozostawała na cenzurowanym). Wobec czego, na przestrzeni tych ponad stu lat, zostały wypracowane właściwe metody badawcze w tym zakresie, jak również powstała znaczna liczba wartościowych monografii i innych materiałów naukowych niezbędnych dla dalszego rozwoju omawianej dyscypliny (chodzi tutaj o takie opracowania jak: *Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku. Spisy*¹³; *Słownik historyczno-geograficzny poszczególnych ziem polskich w średniowieczu*¹⁴; *Słownik staropolskich nazw osobowych*¹⁵).

Nestorem polskich badań nad rycerstwem średniowiecznym był wybitny uczony swoich czasów, prawnik z wykształcenia, a historyk z zamiłowania, Fran-

12 W. Dworzaczek, *Genealogia*, Warszawa 1959, s. 15.

13 *Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku. Spisy*, t. I, z. 1: *Urzednicy wielkopolscy XII-XV wieku*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, Wrocław 1985; t. II, z. 1: *Urzednicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII-XV wieku*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, Wrocław 1985; t. III, z. 1: *Urzednicy województwa ruskiego XIV-XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka)*, oprac. K. Przyboś, Wrocław 1987; t. III, z. 2: *Urzednicy województwa helmskiego i ziemi chełmskiej XIV-XVIII wieku*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, Kórnik 1992; t. III, z. 3: *Urzednicy podolscy XV-XVIII wieku*, oprac. E. Janas, W. Klaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka, Kórnik 1998; t. IV, z. 1: *Urzednicy małopolscy XII-XV wieku*, oprac. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P.K. Wojciechowski, B. Wyrozumska, Wrocław 1990; t. V, z. 1: *Urzednicy Pomorza Wschodniego do 1309 roku*, oprac. B. Śliwiński, Wrocław 1989; t. V, z. 2: *Urzednicy Prus Królewskich XV-XVIII wieku*, oprac. K. Mikulski, Wrocław 1990; t. VIII: *Urzednicy podlascy XIV-XVIII wieku*, oprac. E. Dubas-Urwanowicz, W. Jarmolik, M. Kulecki, J. Urwanowicz, Kórnik 1994; t. X: *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV-XVIII wieku*, oprac. K. Chłapowski, S. Giara, Ł. Kądziała, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, Kórnik 1992; *Urzednicy centralni i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV-XVIII wieku*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Kórnik 1994. Wymienione zostały jedynie te tomy i zeszyty serii, które odnoszą się do epoki średniowiecza.

14 *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. 1-4, oprac. W. Bukowski, J. Kurtyka, J. Laberschek, A. Marzec, Z. Leszczyńska-Skrętowa, F. Sikora, J. Wiśniewski, M. Wilamowski, M. Wolski, Wrocław-Kraków 1980-2006; *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. 1-4, oprac. S. Chmielewski, P. Dembiński, K. Górka-Gołąska, T. Jurek, J. Luciński, G. Rutkowska, I. Skierska, red. A. Gąsiorowski, Wrocław-Poznań 1982-2005; *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wieluńskiej w średniowieczu*, oprac. R. Rosin, Warszawa 1963; *Słownik historyczno-geograficzny ziemi chełmińskiej w średniowieczu*, oprac. K. Porębska, M. Grzegorz, Wrocław 1971; *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wyszogrodzkiej w średniowieczu*, oprac. A. Wolff, A. Borkiewicz-Celińska, Wrocław 1971; *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, oprac. S. Kuraś, Warszawa 1983; *Słownik historyczno-geograficzny województwa płockiego w średniowieczu*, oprac. A. Borkiewicz-Celińska, cz. 1-4, Warszawa-Wrocław 1981-2000; *Słownik historyczno-geograficzny ziemi sanockiej w średniowieczu*, oprac. A. Fastnacht, cz. 1-3, Brzozów-Kraków 1991-2002. Por. <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/index.php> (dostęp: 13.11.2011).

15 *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. I-VI, red. W. Taszycki, Wrocław 1965-1983, t. VII: *Suplement*, red. M. Malec, Wrocław 1984-1987.

ciszek Ksawery Piekosiński (1844-1906)¹⁶. Zajmowało go szczególnie zagadnienie genezy polskiego rycerstwa, to właśnie on stworzył słynną w jego czasach teorię najazdu¹⁷. Uczony ten miał również wielkie zasługi na wielu innych polach badań historycznych: a) jako dyplomatyk ze względu na wydanie kolejnych tomów: *Kodeksu dyplomatycznego Małopolski* (4 tomy, w latach 1876-1905), *Kodeksu dyplomatycznego katedry krakowskiej św. Wacława* (2 tomy, w latach 1874-1883), *Kodeksu dyplomatycznego miasta Krakowa* (2 tomy, w latach 1879-1882), b) jako sfragistyk dzięki pracy *Pieczęcie polskie wieków średnich* (1897), c) a także jako heraldyk: *Heraldyka polska wieków średnich* (Kraków 1899), oraz, o czym się często zapomina, jako genealog, zwłaszcza w trzecim tomie słynnej trylogii: *Rycerstwo polskie wieków średnich*, zatytułowanym *Rycerstwo małopolskie w latach 1200-1366*. F. Piekosińskiemu często zarzuca się duże braki metodologiczne na wszystkich jego polach działalności, ale faktem jest też, że był on prekursorem kilku nowych dyscyplin¹⁸, stąd też tak liczne w jego pracach błędy. Drugim, obok F. Piekosińskiego, wybitnym badaczem rycerstwa był w tamtym okresie Antoni Malecki (1821-1913)¹⁹, autor dwóch tomów: *Studyów heraldycznych*²⁰, cenionych przez mediewistów aż po dzień dzisiejszy.

Jeszcze za życia dwóch powyższych badaczy pojawił się godny ich następca, twórca zorganizowanych (programowych) badań nad polskim rycerstwem średniowiecznym, Władysław Aleksander Semkowicz, syn Aleksandra (1850-1923)²¹, wybitnego znawcy twórczości Jana Długosza²². Zadebiutował on na tym polu pracą: *Drużyna a Śreniawa*²³, opublikowaną na łamach „Kwartalnika Historycznego”, koncentrował się w niej jednak przede wszystkim na aspektach heraldycznych. Później powstała jego słynna praca: *Ród Pałuków*²⁴, będąca zarazem jego rozprawą habilitacyjną²⁵, do której to odwołują się kolejne poko-

16 S. Grodziski, *Piekosiński Franciszek Ksawery*, [w:] PSB, t. XXVI, Wrocław 1981, s. 77-81; H. Izdebski, *Piekosiński Franciszek Ksawery*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 402-403.

17 F. Piekosiński, *O dynastycznym szlachte polskiej pochodzeniu*, Kraków 1888.

18 Pełna bibliografia prac Franciszka Ksawerego Piekosińskiego, z podziałem na osobne działy tematyczne, została opracowana przez Mariana Gumowskiego, *Dr. Franciszek Piekosiński (Rys życia i prac)*, „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne”, R. XVIII: 1907, nr 1 (69), szp. 543-548. O działalności naukowej Piekosińskiego szeroko rozpisywali się uczeni (W. Semkowicz, *Franciszek Piekosiński jako wydawca źródeł*; Tenże, *Franciszek Piekosiński jako heraldyk i sfragistyk*; S. Kutrzeba, *Franciszek Piekosiński jako historyk prawa polskiego*; M. Gumowski, *Franciszek Piekosiński jako numizmatyk*) na łamach: „Kwartalnika Historycznego”, R. XXII: 1908, z. 2, s. 187-288.

19 A. Gąsiorowski, *Antoni Malecki*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 335; B. Gubrynowicz, *Antoni Malecki 1821-1913*, Lwów 1920; R. Skręt, *Malecki Antoni*, [w:] PSB, t. XIX, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, s. 431-435.

20 A. Malecki, *Studyja heraldyczne*, t. I-II, Lwów 1890.

21 A. Gąsiorowski, *Semkowicz Aleksander*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 468.

22 A. Semkowicz, był autorem słynnej po dzień dzisiejszy pracy: *Krytyczny rozbiór Dziejów polskich Jana Długosza (do roku 1384)*, Kraków 1887.

23 W. Semkowicz, *Drużyna a Śreniawa. Studium heraldyczne*, „Kwartalnik Historyczny”, t. XIV: 1900, s. 200-378.

24 Tenże, *Ród Pałuków. Monografie historyczne rodów rycerskich w Polsce*, „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, t. XLIX: 1907, s. 150-264.

25 B. Wyrzomska, *Władysław Semkowicz (1878-1949)*, [w:] W. Semkowicz, *Encyklopedia nauk pomocniczych historii*, Kraków [2011, wyd. II na podstawie tego z 1999 r., oryginalne natomiast w 1946 r.], s. 267. Doktorat otrzymał na podstawie pracy: *Nagana i oczyszczenie szlachestwa w Polsce XIV i XV w.* Temat jego wykładu habilitacyjnego brzmiał następująco: *Paleografia w służbie dyplomatyki*.

lenia badaczy. Największe uznanie przyniosła mu jednak kolejna monografia: *Ród Awdańców w wiekach średnich*²⁶, stanowiąca wzór dla stworzonej przez niego szkoły badań heraldyczno-genealogicznych. To również m.in. z jego inicjatywy zostało założone Polskie Towarzystwo Heraldyczne, działające w latach 1908-1939, którego był przez pewien czas prezesem (1925-1932). Zrzeszało ono badaczy i miłośników zarówno heraldyki, jak i genealogii. Przy instytucji tej ukazywały się wówczas dwa niezwykle wartościowe periodyki: „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” i „Miesięcznik Heraldyczny” (ten drugi redagowany był przez samego W. Semkowicza w latach 1908-1915)²⁷.

Charakterystykę osiągniętych przez niego samego, jak i jego uczniów, wyników badań, w tym autorski program opracowywania monografii rodowych, przedstawił w artykule: *Ćwierćwiecze badań monograficznych nad rodami rycerstwa polskiego*. Warto w tym miejscu przytoczyć fragment z zamieszczonych tam jego przemyśleń: *Program mój obejmował na najbliższą przyszłość najstarsze i najwybitniejsze rody rycerskie Polski średniowiecznej, te zwłaszcza rody, które odegrały poważniejszą rolę w dziejach, czy to polityczną, czy kulturalną. Każda monografia taka oprzeć się miała przede wszystkim o mocną podstawę genealogiczną. Najważniejszą rzeczą było tu odtworzenie głównego pnia rodowego i pochodnych od niego gałęzi. Następnie chodziło o zbadanie stosunków majątkowych rodu, przede wszystkim stosunku jego do ziemi, rekonstrukcję jego rozsiedlenia, wykrycie, o ile możliwości, najstarszego gniazda rodowego i nakreślenie późniejszego rozwoju stosunków majątkowych rodu, jego dalszych migracji i działalności kolonizacyjnej, to wszystko ze zwróceniem szczególnej uwagi na związek tego rozsiedlenia z rozmieszczeniem grodów, z warunkami strategicznymi kraju, wreszcie z podziałem terytorialnym terenów osadniczych danego rodu. Dopiero w oparciu o te dwie silne podstawy t. j. genealogiczną i majątkowo terytorialną, można było pokusić się o dalsze wnioski, dotyczące już pochodzenia rodu, przyczem oczywiście częstokroć wnioski te mogły uzyskać charakter mniej lub więcej uzasadnionych przypuszczeń. Nasuwa się dalej do omówienia – oczywiście nie przy każdym rodzie jednako interesująca i ważna – rola polityczna i kulturalna rodu, względnie najwybitniejszych jej przedstawicieli. Wkońcu zasługiwała na szczegółowe rozpatrzenie kwestja herbu i zawołania rodowego oraz przemian, jakie one w ciągu wieków przechodziły. Monografia każda winna być zapatrzona w aparat syntezujący i unaoczniający wyniki badań, a zatem: 1) tablice genealogiczne, 2) mapy majątków rodu i jego rozsiedlenia, 3) podobizny godeł napieczętych i herbów, przez ród używanych*²⁸. W. Semkowicz podkreślał zawsze, że rycerstwo w średniowiecznej Polsce miało istotny wpływ na ówczesne losy Polski, stąd też, jeden rozdział, w monografiach typowych dla jego szkoły, był zawsze poświęcony roli dziejowej danego rodu²⁹.

26 W. Semkowicz, *Ród Awdańców w wiekach średnich*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, R. XLIV (1917), s. 153-292; R. XLV (1919), s. 161-314; R. XLVI (1920), s. 111-239. Zebrane później w jednej książce: tenże, *Ród Awdańców w wiekach średnich*, Poznań 1920.

27 J. Bieniak, *Naukowe znaczenie genealogii i heraldyki*, [w:] Tenże, *Polskie rycerstwo średniowieczne. Suplement*, Kraków 2005, s. 110.

28 W. Semkowicz, *Ćwierćwiecze badań monograficznych nad rodami rycerstwa polskiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, R. XII (1933), nr 12, s. 178.

29 B. Wyrozumska, *Władysław Semkowicz (1878- 1949)*, [w:] W. Semkowicz, *Encyklopedia nauk pomocniczych historii*,

Na seminarium historycznym profesora W. Semkowicza powstały niezwykle ważne monografie polskich rodów rycerskich. Drukiem ukazały się sztandarowe do dzisiaj prace: Karola Górskiego (1903-1988)³⁰: *Ród Odrowążów w wiekach średnich*³¹; Mariana Friedberga (1902-1969)³²: *Ród Łąbedziów w wiekach średnich*³³; Ludwika Wyrostka: *Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej*³⁴; Jadwigi Chwalbińskiej: *Ród Prusów w wiekach średnich*³⁵; Olgi Łaszczyńskiej (1912-1971)³⁶: *Ród Herburtów w wiekach średnich*³⁷. Uczniowie W. Semkowicza częstokroć formułowali własne poglądy na temat studiów nad rodami rycerskimi, odbiegające nieco od dyrektyw ich naukowego mistrza, dzięki czemu prowadzone przez nich badania wprowadzały także pewne ożywienie w stosunku do dotychczasowej metodologii takich badań. Jak podaje Andrzej Śródka, uczniami W. Semkowicza byli m.in.: Karol Buczek, Zofia Budkowska, Kazimierz Dobrowolski, Marian Friedberg, Tadeusz Glemma, Karol Górski, Adam Lewak, Jacek Lipski, Olga Łaszczyńska, Sylwiusz Mikucki, Józef Mitkowski, R. Mochnacki, Henryk Münch, Mieczysław Niwiński, Witold Taszycki, Adam Vetulani, Józef Widajewicz³⁸.

Równoległe z badaniami prowadzonymi przez Władysława Semkowicza, polskim rycerstwem wieków średnich zajmowali się z powodzeniem także inni historycy. W 1907 r. wybitny polski mediewista Karol Potkański (1861-1907)³⁹ podjął się opracowania monografii rodu Nagodziców (szczególnie dużo miejsca poświęcił w niej omówieniu problemu ich osadnictwa). Niestety praca ta doczekała się wydania dopiero po śmierci autora, w drugim tomie jego *Pism pośmiertnych*⁴⁰. Jan Dąbrowski (1890-1965)⁴¹ ogłosił rozprawę: *O pochodzeniu rodu Amadejów*⁴². Antoni Rybarski (1886-1962)⁴³ opublikował pracę: *Pochodzenie i początek rodu Odrowążów*⁴⁴. Wzorując się po części na W. Semkowiczu, Oskar Halecki (1891-1973)⁴⁵, napisał monografię poświęconą rodowi Łodziów: *Ród Łodziów w wiekach średnich*⁴⁶. Reprezentujący war-

30 J. Kłoczowski, *Górski Karol*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 158-159.

31 K. Górski, *Ród Odrowążów w wiekach średnich*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. VII (za 1924-1925): 1925.

32 W. Bukowski, *Friedberg Marian*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 135-136.

33 M. Friedberg, *Ród Łąbedziów w wiekach średnich*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. VIII (za 1926-1927): 1927.

34 L. Wyrostek, *Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi halickiej*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. XI (za 1931-1932): 1932.

35 J. Chwalbińska, *Ród Prusów w wiekach średnich*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, t. XXXII (1948), z. 2.

36 W. Bukowski, *Łaszczyńska Olga*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 311-312.

37 O. Łaszczyńska, *Ród Herburtów w wiekach średnich*, Poznań 1948.

38 A. Śródka, *Uczni polscy XIX-XX stulecia*, t. IV, Warszawa 1998, s. 58.

39 M. Wierzbicka, *Potkański Karol*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 419-420.

40 K. Potkański, *Ród Nagodziców*, [w:] tenże, *Pisma pośmiertne*, t. II, Kraków 1924.

41 M. Barański, *Dąbrowski Jan Konstanty*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 102-103.

42 J. Dąbrowski, *O pochodzeniu rodu Amadejów*, „Przegląd Polski”, t. CLXXXIII (1912), s. 178-195.

43 A. Biernat, *Rybarski Antoni*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 455-456.

44 A. Rybarski, *Pochodzenie i początek rodu Odrowążów*, Warszawa 1914.

45 M. Wierzbicka, *Halecki Oskar*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 173-174.

46 O. Halecki, *Ród Łodziów w wiekach średnich*, „Miesięcznik Heraldyczny”, t. IV-VI (za 1911-1913): 1913.

szawskie środowisko naukowe, Zygmunt Wdowiszewski (1894-1978)⁴⁷, przygotował pracę: *Ród Bogorjów w wiekach średnich*⁴⁸. Natomiast Ludwik Pierzchała zajmował się rodem Gieraltów⁴⁹.

Niezależnie od innych badaczy, książd Stanisław Kozierowski (1874-1949)⁵⁰, podjął się opracowania rozsiedlenia rycerstwa wielkopolskiego w średniowieczu. Spod jego pióra wyszły znane i cenione: *Studia nad pierwotnym rozsiedleniem rycerstwa wielkopolskiego*, na które składały się monografie dwunastu wybitnych rodów średniowiecznych: (1) Bylinów, (2) Dragosławiczów, (3) Wczeliczów, (4) Nowinów, (5) Przosnów, (6) Jeleni-Niałków-Brochwiczów, (7) Szaszorów-Opalów-Orłów, (8) Samsonów-Watów, (9) Doliwów, (10) Leszczyców, (11) Różyców-Porajów, (12) Korabitów (drukowane w różnych wydawnictwach)⁵¹. S. Kozierowskiemu zarzucano, że w sposób mało naukowy zestawiał tylko suche dane dotyczące kwestii rozsiedlenia analizowanych przez siebie rodów (wyliczał kolejne osady do nich należące). Uczony ten zrozumiał widocznie zasadność skierowanej przeciwko niemu krytyki, później nie popełnił już podobnych błędów, gdyż następna jego praca: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce od XIII-XVI w.*⁵², została już przyjęta z wielki entuzjazmem w środowisku historycznym. Warte odnotowania jest to, że w odróżnieniu od wielu innych badaczy, w swoich badaniach, nie ograniczał się on jedynie do źródeł drukowanych, ale sięgał również po archiwalia.

W celu przedstawienia pełnej panoramy polskich badań nad rycerstwem średniowiecznym, prowadzonych na początku XX w., należy jeszcze wspomnieć o dwóch pracach Leona Białkowskiego (1885-1952)⁵³: *Ród Bibersteinów* (poświęconej genealogii i osadnictwu głównie małopolskiej gałęzi tego rodu)⁵⁴ i *Ród Czamborów-Rogali w dawnych wiekach*⁵⁵, a także o opracowaniu Heleny Polaczkówny (1881-1942)⁵⁶:

47 S.K. Kuczyński, *Wdowiszewski Zygmunt*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 548-549.

48 Z. Wdowiszewski, *Ród Bogorjów w wiekach średnich*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. IX (1928).

49 L. Pierzchała, *Pierzchałowie-Gieraltowie. Sprostowanie błędów Długosza*, „Miesięcznik Heraldyczny”, t. XV (1936); tenże, *Pochodzenie rodu Gieraltów-Ośmiorogów. Przyczynke do osadnictwa Małopolski w XII w.*, „Miesięcznik Heraldyczny”, t. XVII (1938); tenże, *Gieraltowie współfundatorami klasztoru brzeskiego*, „Miesięcznik Heraldyczny”, t. XVII (1938).

50 A. Gąsiorowski, *Kozierowski Stanisław*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 255.

51 S. Kozierowski, *Ród Bylinów*, „Miesięcznik Heraldyczny”, t. VI (1913), s. 17-22, 50-61, 77-86; tenże, *Ród Dragosławiczów*, tamże, s. 108-120, 151-162, 204-213; Tamże, t. VII: 1914, s. 20-26; Tenże, *Ród Nowinów*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, R. XL (1914), s. 1-69; tenże, *Ród Wczeliczów*, „Miesięcznik Heraldyczny”, t. VII (1914), s. 59-67, 103-113; tamże, t. VIII (1915), s. 130-156; tenże, *Ród Przosnów*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, R. XLIV (1917), s. 61-69; tenże, *Ród Szaszorów-Opalów-Orłów*, tamże, t. XLV (1919), s. 49-86; tenże, *Ród Jeleni-Niałków-Brochwiczów*, tamże, s. 87-124; tenże, *Ród Samsonów-Watów*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, R. V (1921), s. 1-36; tenże, *Ród Doliwów*, Poznań 1923; tenże, *Leszczycy i ich plemienniki arcybiskup gnieźnieński św. Bogumil z Dobrowa*, Poznań 1926; tenże, *Ród Porajów-Różyców*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, R. IX (1928-1929), s. 178-281; tenże, *Ród Korabitów*, Łomża 1933.

52 Tenże, *Obce rycerstwo w Wielkopolsce*, Poznań 1929.

53 H. Winnicka, *Białkowski Leon*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 39.

54 L. Białkowski, *Ród Bibersteinów. Studium nad średniowiecznym rodem rycerskim*, Kraków 1908.

55 Tenże, *Ród Czamborów-Rogali w dawnych wiekach*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego”, t. VI (1921-1923).

56 S.K. Kuczyński, *Polaczkówna Helena*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 414-415.

*Ród Wezenborgów w Polsce i jego pierwotne gniazdo*⁵⁷. Wymienione dzieła koncentrowały się przede wszystkim na zagadnieniach genealogicznych wobec czego odbiegały od typowego semkowiczowskiego wzorca. Trzeba w tym miejscu wyraźnie zaznaczyć, że nowatorskie na tamte lata były zwłaszcza poglądy L. Białkowskiego: *szczegółiki o luźnych osobach średniowiecznych, przekraczając fakta niezawodne i zapędzając siłą mocą do rodu, obranego za przedmiot badania, ludzi, o których źródła zgoła nie mówią jakiego byli rodu i herbu, tylko wyobraźnia i właściwość umysłowa porządkowania nasuwa hipotezy, że należeli oni właśnie do tego rodu, bo jeden imię ma podobne, ów zaś siedzi w sąsiedztwie mego rodu. W ten sposób mógłbym dowieść wszystkiego!*⁵⁸. Jeszcze inne podejście reprezentowali: Marian Gumowski (1881-1974)⁵⁹, który napisał zwięzłą (liczącą ok. 50 stron) pracę: *Rycerstwo śląskie w dobie piastowskiej*⁶⁰ i Zofia Birkenmajerowa, która poświęciła trochę uwagi śląskim i mazowieckim Gryfitom: *Rodowód średniowiecznych Gryfitów śląskich*⁶¹ i *Śląskie sprawy Gryfitów płockich XIII stulecia*⁶².

Po II wojnie światowej nastąpił duży zastój na gruncie polskich badań genealogicznych, spowodowany nową tendencyjną polityką historyczną władz PRL. Przełomowy dla genealogii okazał się, podobnie jak dla wielu innych nauk, okres po 1956 r., kiedy to nastąpiło znaczne rozluźnienie cenzury i odgórnego sterowania nauką⁶³. Tamten, powojenny okres, celnie scharakteryzował ostatnio Tomasz Jurek: *Lata stalinowskie nie sprzyjały genealogii, podobnie jak i wszystkim naukom pomocniczym historii. Nie było dla nich zbyt wiele miejsca w lansowanej przez czynniki oficjalne wizji nowej „postępowej” historiografii. Po cóż się było zajmować wnikliwą krytyką źródeł, skoro i tak znane były z góry ogólne prawa rozwoju procesu dziejowego, wydobywane z pism klasyków marksizmu-leninizmu-stalinizmu. Dla genealogii zapanował klimat szczególnie nieprzychylny. Oskarżano ją o przesadny idiografizm, opis sytuacji jednostkowych – a przecież historia jako prawdziwa nauka dążyć miała teraz do ustalenia powszechnie obowiązujących praw. Zainteresowania genealogii z natury rzeczy skupiały się na elitach – a należało badać rolę mas ludowych. Genealogię zepchnięto więc w cień. Po śmierci Semkowicza (1949), który w ostatnich latach życia też odszedł od tej problematyki, nie od razu pojawili się kontynuatorzy jego badań. Załamanie nie trwało jednak długo, podobnie jak cała noc stalinowska w Polsce. Wraz z październikowym przełomem 1956 r. nauki pomocnicze wracały do łask i uniwersyteckich programów, jako niezbędny składnik fachowego wyposażenia każdego historyka. Pilnie zabrano się do nadrabiania straconych lat. Z inicjatywy Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk*

57 H. Polackówna, *Ród Wezenborgów w Polsce i jego pierwotne gniazdo*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. VIII (za 1924-1925): 1925.

58 L. Białkowski, *Ród Czamborów-Rogali...*, s. 83.

59 Red., *Gumowski Marian*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 168-169.

60 M. Gumowski, *Rycerstwo śląskie w dobie piastowskiej*, Katowice 1937.

61 Z. Birkenmajerowa, *Rodowód średniowiecznych Gryfitów śląskich*, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku”, t. V (1936), s. 215-226.

62 Taż, *Śląskie sprawy Gryfitów płockich XIII stulecia*, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku”, t. VI (1938).

63 A. F. Grabski, *Zarys historii historiografii polskiej*, Poznań 2000, s. 198-230. Grabski, uznając że rozwój historiografii w tamtych czasach nie przebiegał w sposób harmonijny (zachodziły bowiem wówczas zmiany uwarunkowań pracy historycznej, jak i wewnętrzne przemiany nauki historycznej), podzielił epokę PRL-u na trzy okresy: pierwszy od 1945 r. do przełomu 1948/1949 r., drugi od 1949 r. do 1956 r. i wreszcie trzeci, najdłuższy, od 1956 r. do 1989 r.

i Państwowego Wydawnictwa Naukowego podjęto pomysł przygotowania serii podręczników z poszczególnych nauk pomocniczych. Tom poświęcony genealogii opracował Włodzimierz Dworzaczek (1959)⁶⁴. Jan Adamus (1896-1962)⁶⁵, po drugiej wojnie światowej związany z łódzkim ośrodkiem naukowym, podjął w tamtym okresie ważne badania nad istotą rodów⁶⁶. Wielkie zasługi dla odrodzenia badań genealogicznych wniósł także, wspomniany już kilkakrotnie wcześniej, W. Dworzaczek, który w 1971 r. opublikował pracę o Leliwitach w Małopolsce w XIV i XV w.⁶⁷

W 1976 r. powstał, działający przy Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Zespół do badania składu i postaw środowisk społeczno-politycznych w Polsce do połowy XV w. Zrzeszał on wybitnych polskich uczonych: Janusza Bieniaka (Toruń), Marka Cetwińskiego (Wrocław), Antoniego Czacharowskiego (Toruń), Kazimierza Jasińskiego (Toruń), Marię Koczerską (Warszawa), Krystynę Melkowską (Toruń), Jana Pakulskiego (Toruń) i Urszulę Zgorzelską (Katowice), w 1978 r. zespół ten został powiększony o ucznia profesora K. Jasińskiego – Krzysztofa Mosingiewicza (Toruń)⁶⁸. Wyżej wymienieni badacze przystąpili do działania, mając szczególnie na względzie zdanie głoszące, że: *Podstawowym bowiem celem genealogii średniowiecznej jest likwidacja anonimowości ówczesnego społeczeństwa, a więc zastąpienie – jako przedmiotu badania – społecznej mgławicy społecznym konkretem*⁶⁹. Głównymi zadaniami zespołu w początkowym okresie działania były:

a) opracowanie środowisk genealogicznych (rody i rodziny rycerskie, miejskie rodziny patrycjuszowskie) z uwzględnieniem ich stanu majątkowego;

b) opracowanie środowisk terytorialnych (rycerstwo poszczególnych ziem, środowiska kościelne, mieszczańskie) z uwzględnieniem pochodzenia przedstawicieli;

c) opracowania o charakterze słownikowym – wykazy urzędników;

d) opracowania poświęcone metodzie badań genealogicznych;

e) prace pomocnicze z dziedziny źródłoznawstwa (kwestia datowania ważnych dla sprawy dokumentów, kolejność kart w najstarszych księgach sądowych)⁷⁰.

Zespół prezentował wyniki badań na sympozjach naukowych (pierwsze zorganizowane zostało na zamku w Golubiu-Dobrzyniu w dniach 9-11 czerwca 1980 r.). Materiały z tych sympozjów były następnie publikowane w kolejnych zbiorach studiów z serii: *Genealogia*⁷¹. Na fali wzmożonego zainteresowania powyższymi zagad-

64 T. Jurek, *Piastowie śląscy i ich rodowód*, [w:] K. Jasiński, *Rodowód Piastów Śląskich. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, glogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, Kraków [2007, wyd. II], s. 10.

65 H. Izdebski, *Adamus Jan*, [w:] *Słownik historyków polskich*, s. 17-18.

66 J. Adamus, *Polska teoria rodowa*, Łódź 1958.

67 W. Dworzaczek, *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego wieku XIV i XV*, Warszawa 1971.

68 J. Bieniak, *Wstęp*, [w:] *Genealogia – problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*, pod red. J. Hertla, Toruń 1982, s. 5.

69 Tamże, s. 6.

70 Tamże.

71 *Genealogia – problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*, pod red. J. Hertla, Toruń 1982; *Genealogia – studia nad wspólnotami krewniczymi i terytorialnymi w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. J. Hertla i J. Wroniszewskiego, Toruń 1987; *Genealogia – kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. J. Wroniszewskiego, Toruń 1989; *Genealogia – polska elita polityczna w wiekach średnich na tle porównawczym*, pod red. J. Wroniszewskiego, Toruń 1993; *Genealogia – rola związków*

nieniami, w 1983 r., przy Polskim Towarzystwie Historycznym powstała Komisja Genealogii i Heraldyki⁷², z której wykształciło się z czasem (w 1987 r.) Polskie Towarzystwo Heraldyczne (dalej: PTHer.) z siedzibą w Warszawie. Za swój główny cel stawiało i nadal stawia sobie: rozwijanie, pogłębianie i upowszechnianie badań z dziedziny – heraldyki i nauk pokrewnych np. właśnie genealogii. Pod patronatem PTHer. przyznawana jest prestiżowa nagroda im. Adama Heymowskiego za najlepszą pracę z omawianego zakresu.

W ostatnich latach, badaniami genealogicznymi nad polskim rycerstwem średniowiecznym zajmowało się wielu znakomitych polskich historyków. Warto zatem wymienić tych najbardziej uznanych badaczy (wybór autora – D.K.) i ich najważniejsze prace (oczywiście tylko w omawianym przedmiocie, gdyż w większości przypadków wskazać można kilka obszarów zainteresowań naukowych prezentowanych uczonych, które nie zawsze są blisko ze sobą związane).

Duże uznanie na polu badań genealogicznych nad polskim rycerstwem średniowiecznym zdobył sobie Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Kazimierz Jasiński, wybitny znawca genealogii dynastycznej Piastów⁷³, zajmował się też rycerstwem⁷⁴, przekazał wiele cennych wskazówek metodologicznych, istotnych również dla genealogii rycerstwa (wymienić tutaj należy chociażby jego cieszący się nadal dużym zainteresowaniem artykuł: *Problemy identyfikacji osób w badaniach mediewistycznych*⁷⁵). Przedwcześnie zmarły, a znakomicie zapowiadający się badacz, Krzysztof Mosingiewicz⁷⁶, uczeń K. Jasińskiego, zajmujący się rodem Gryfitów⁷⁷, jak również zagadnieniami metodologii badań genealogicznych, pozostawił po sobie niezwykle ważny artykuł: *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*⁷⁸. Janusz Bieniak, również reprezentujący toruński ośrodek naukowy, jest autorem głośnego cyklu: *Polska elita polityczna XII wieku*⁷⁹ ukazującego się w kolejnych tomach studiów:

rodziny i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym, pod red. A. Radziwińskiego i J. Wroniszewskiego, Toruń 1996; *Genealogia – władza i społeczeństwo w Polsce średniowiecznej*, pod red. tychże, Toruń 1999; *Genealogia – stan i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. tychże, Toruń 2003.

72 J. Bieniak, *Naukowe znaczenie genealogii i heraldyki...*, s. 110.

73 K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, t. I: *Piastowie wrocławscy i legnicko-brzescy*, t. II: *Piastowie świdnicy, ziębicy, głogowscy, żagańscy i oleśnicy*, t. III: *Piastowie opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, Wrocław 1973-1977; tenże, *Rodowód pierwszych Piastów*, Warszawa-Wrocław 1992; tenże, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań-Wrocław 2001; tenże, *Rodowód Piastów mazowieckich*, Poznań-Wrocław 1998.

74 Tenże, *Wyszelice. Z dziejów możnowładztwa pomorskiego na przełomie XIII i XIV w.*, „Zapiski Historyczne”, t. XXII (1956), z. 1/3, s. 213 i nn.

75 Tenże, *Problemy identyfikacji osób w badaniach mediewistycznych*, [w:] *Genealogia – problemy metodyczne w badaniach nad polskim średniowieczem*, pod red. J. Hertla, Toruń 1982, s. 9-26.

76 Tenże, *Krzysztof Mosingiewicz (1955-1981) – Wspomnienie*, [w:] *Genealogia*, Toruń 1987, s. 241-247.

77 K. Mosingiewicz, *Ród Gryfów w ziemi sądeckiej do połowy XV wieku*, „Studia Historyczne”, t. 23: 1980, s. 343-364.

78 Tenże, *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*, [w:] *Genealogia – problemy metodyczne w badaniach nad polskim średniowieczem*, pod red. J. Hertla, Toruń 1982, s. 72-97.

79 Kolejne części: J. Bieniak, *Polska elita polityczna XII wieku* (Część I. *Tło działalności*), [w:] *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów* (dalej: SPS), pod red. S. K. Kuczyńskiego, t. II, Warszawa 1982, s. 11-61; tenże, *Polska elita polityczna XII wieku* (Część II. *Wróżda i zgoda*), [w:] SPS, pod red. S. K. Kuczyńskiego, t. III, Warszawa 1985, s. 13-74; tenże, *Polska elita polityczna XII wieku* (Część III A. *Arbitrzy książąt – krąg rodzinny Piotra Włostowica*),

Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Niestety nie ze wszystkimi jego poglądami tam zawartymi można się zgodzić. Oprócz tego słynnego cyklu, ważne miejsce zajmują także jego artykuły, chociażby: *Ród Łąbedziów*⁸⁰ i *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII-XV wieku (Uwagi problemowe)*⁸¹. Należy także wymienić dwa zbiory pism rzezonego historyka: *Polskie rycerstwo średniowieczne. Wybór pism*⁸² i *Polskie rycerstwo średniowieczne. Suplement*⁸³. Jan Pakulski wniósł wiele nowego do teorii metodologii genealogii, o czym można przekonać się na podstawie lektury jego artykułu: *Z metodologii i metodyki badań nad rodami rycerskimi w średniowiecznej Polsce*⁸⁴. Ważne jest, że potrafił on wdrożyć z sukcesem swoje poglądy metodologiczne do praktyki badawczej, o czym świadczą wymownie jego monografie: *Nalęcze wielkopolscy w średniowieczu. Genealogia, uposażenie i rola polityczna w XII-XIV w.*⁸⁵ i *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*⁸⁶. Jan Wroniszewski, zajmował się rodem Rawiczów, i pozostawił po sobie wiele artykułów i prac: *Ród Rawiczów w wiekach średnich*⁸⁷; *Ród Rawiczów. Warszowice i Grotowice*⁸⁸; *Ród Rawiczów. Współrodowcy Warszowców i Grotowców*⁸⁹. Adam Szweda napisał pracę: *Ród Grzymalów w Wielkopolsce*⁹⁰. Anna Supruniuk opublikowała: *Szkice o rycerstwie mazowieckim XIV/XV wieku*⁹¹. Bronisław Nowak jest autorem monografii: *Ród Porajów w Małopolsce w średniowieczu*⁹².

Wybitny wrocławski mediewista, Marek Cetwiński, już w 1974 r. opublikował artykuł o Strzegomiach⁹³. Następnie opracował biogramy ok. 1250 rycerzy śląskich opublikowane następnie w pracy: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*⁹⁴ (warto nadmienić, iż praca ta wzorowana na artykule Paula Pfothenhauera, *Die fünfzig Ritter*, z 1892 r., składa się praktycznie z samych przypisów), zaś materiał uzyskany w wyniku ogromnego wysiłku autora posłużył mu już wcześniej

[w:] SPS, pod red. S. K. Kuczyńskiego, t. IV, Warszawa 1990, s. 13-107; tenże, *Polska elita polityczna XII wieku (Część III B. Arbitrzy książąt - trudne początki)*, [w:] SPS, pod red. S. K. Kuczyńskiego, t. VII, Warszawa 1996, s. 11-44; tenże, *Polska elita polityczna XII wieku (Część III. Arbitrzy książąt - pełnia władzy)*, [w:] SPS, pod red. S. K. Kuczyńskiego, t. VIII, Warszawa 1999, s. 9-66; tenże, *Polska elita polityczna XII wieku (Część III D. Arbitrzy książąt - zmierzch)*, [w:] SPS, pod red. S. K. Kuczyńskiego, t. IX, Warszawa 1982, s. 9-53.

80 Tenże, *Ród Łąbedziów*, [w:] *Genealogia*, Toruń 1987, s. 9-29.

81 Tenże, *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII-XV wieku (Uwagi problemowe)*, [w:] *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*, pod red. H. Łowmiańskiego, Wrocław 1973, s. 161-201.

82 Tenże, *Polskie rycerstwo średniowieczne. Wybór pism*, Kraków 2002.

83 Tenże, *Polskie rycerstwo średniowieczne. Suplement*, Kraków 2005.

84 J. Pakulski, *Z metodologii i metodyki badań nad rodami rycerskimi w średniowiecznej Polsce*, Toruń 1973.

85 Tenże, *Nalęcze wielkopolscy w średniowieczu. Genealogia, uposażenie i rola polityczna w XII-XIV w.*, Warszawa-Poznań-Toruń 1982.

86 Tenże, *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*, Toruń 2005.

87 J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów w wiekach średnich*, [w:] *Genealogia*, Toruń 1987, s. 75-92.

88 Tenże, *Ród Rawiczów. Warszowice i Grotowice*, Toruń 1992.

89 Tenże, *Ród Rawiczów. Współrodowcy Warszowców i Grotowców*, Toruń 1994.

90 A. Szweda, *Ród Grzymalów w Wielkopolsce*, Toruń 2001.

91 A. Supruniuk *Szkice o rycerstwie mazowieckim XIV/XV wieku*, Toruń 2008.

92 B. Nowak, *Ród Porajów w Małopolsce w średniowieczu*, Kraków 2009.

93 M. Cetwiński, *Ze studiów nad Strzegomiami*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 226, „Historia”, t. XXVI (1974), s. 17-29.

94 M. Cetwiński, *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*, Wrocław 1982.

do przygotowania analitycznego studium: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie – Gospodarka – Polityka*⁹⁵, w którym przedstawione zostały wyniki długoletnich badań na ten temat. M. Cetwiński dostarczył także bardzo wielu cennych wskazówek metodologicznych, znajdujących się głównie w jego artykułach, rozproszonych najpierw w różnych czasopismach, zebranych następnie w zbiorze pism: *Śląski tygiel. Studia z dziejów polskiego średniowiecza*⁹⁶. Znajdują się tam następujące teksty: *Wstęp do teorii pokoleń. Kryterium chronologiczne i zagadnienia pokrewne w genealogii*; *Pokolenia rycerzy śląskich w XII-XIII wieku*; *Krewni czy rówieśnicy? Rozważania o mechanizmach życia publicznego na Śląsku w XIII-XIV wieku*; *Kilka uwag o imionach rycerstwa śląskiego w XII-XIII wieku*; *Polak Albert i Niemiec Mroczko. Zarys przemian etnicznych i kulturalnych rycerstwa śląskiego do połowy XIV wieku*. Na dużą uwagę zasługuje również jeden z jego późniejszych tekstów: *Metodologii genealogii zarys krytyczny*⁹⁷, z którym to koniecznie musi się zapoznać każdy początkujący badacz pragnący zajmować się z powodzeniem genealogią. Rościśław Żerelik uzupełnił przedstawione przez M. Cetwińskiego biogramy rycerstwa śląskiego⁹⁸. Marek L. Wójcik, jeszcze jako młody badacz, opracował monografię rycerskiego rodu Gryfitów, doprowadzoną do końca XIII w.⁹⁹ W pracy tej koncentrował się on głównie na trzech kwestiach, mianowicie: pochodzeniu, genealogii i rozsiedleniu omawianego rodu. Agata Tarnas-Tomczyk opracowała monografię rodu Wierzbnow¹⁰⁰.

Kilku badaczy zajmujących się genealogią działa również w Gdańsku. Błażej Śliwiński, prowadził z dużym powodzeniem badania nad rodem Lisów, czego wynikiem są liczne prace: *Lisowie krzelowscy w XIV-XV w. i ich antenaci. Studium genealogiczne*¹⁰¹; *Mikołaj Mściwujowic. Przyczynek do badań nad rodem Lisów*¹⁰²; *Ród Lisów. Problem pochodzenia wojewody krakowskiego Mikołaja i biskupa krakowskiego Pełki*¹⁰³; *Ród Lisów w Rocznikach Jana Długosza – przyczynek do zagadnienia zaginionej Kroniki dominikańskiej z pierwszej połowy XIII wieku*¹⁰⁴. Beata Możejko(-Chimiak) jest autorką pracy: *Ród Świnków na pograniczu polsko-krzyżackim w średniowieczu*¹⁰⁵. Sobiesław Szybkowski opublikował zaś: *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*¹⁰⁶ i *Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*¹⁰⁷.

95 Tenże, *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie – Gospodarka – Polityka*, Wrocław 1980.

96 Tenże, *Śląski tygiel. Studia z dziejów polskiego średniowiecza*, Częstochowa 2001.

97 Tenże, *Metodologii genealogii zarys krytyczny*, [w:] *Genealogia*, Toruń 2003, s. 347-538.

98 R. Żerelik, *Biogramy rycerstwa śląskiego. Uzupełnienia*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, t. XL: 1989, s. 459-473.

99 M. L. Wójcik, *Ród Gryfitów do końca XIII wieku. Pochodzenie-genealogia-rozsiedlenie*, Wrocław 1993, s. 122.

100 A. Tarnas-Tomczyk, *Ród Wierzbnow do końca XIV wieku. Genealogia i rozsiedlenie*, Wrocław 1993.

101 B. Śliwiński, *Lisowie krzelowscy w XIV-XV w. i ich antenaci. Studium genealogiczne*, Gdańsk 1993.

102 Tenże, *Mikołaj Mściwujowic. Przyczynek do badań nad rodem Lisów*, „Rocznik Gdański”, t. XXXIX: 1979, z. 1, s. 75-80.

103 Tenże, *Ród Lisów. Problem pochodzenia wojewody krakowskiego Mikołaja i biskupa krakowskiego Pełki*, [w:] *Genealogia*, Toruń 1987, s. 33-46.

104 Tenże, *Ród Lisów w Rocznikach Jana Długosza – przyczynek do zagadnienia zaginionej Kroniki dominikańskiej z pierwszej połowy XIII wieku*, „Studia Źródłoznawcze”, t. XXXIV (1993), s. 41-49.

105 Beata Możejko(-Chimiak), *Ród Świnków na pograniczu polsko-krzyżackim w średniowieczu*, Gdańsk 1998.

106 S. Szybkowski, *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*, Gdańsk 1999.

107 Tenże, *Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*, Gdańsk 2003. Znajdują się tam

Przy wymienianiu najważniejszych ośrodków naukowych zajmujących się badaniami nad polskim rycerstwem średniowiecznym, nie sposób pominąć Krakowa. Problematykę rodu Lisów podjął tam Franciszek Sikora: *O rzekomej dominacji politycznej Lisów w Małopolsce w XIII w., czyli kilka uwag o rodzie Pobogów*¹⁰⁸. Janusz Kurtyka, kojarzony najbardziej ze znakomitą monografią: *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*¹⁰⁹, napisał też chociażby takie artykuły jak: *Krąg rodowy i rodzinny Jana Pakosławica ze Stróżysk i Rzeszowa (ze studiów nad rodem Półkoźców w XIII i XIV wieku)*¹¹⁰ i *Topory, Stare Konie i Okszyce. W sprawie związków międzyrodowych w XIII i XIV wieku*¹¹¹. Stanisław A. Sroka zajmował się rodziną Kurowskich z XIV-XV w.¹¹² Natomiast Jacek Laberschek poświęcił nieco uwagi rycerstwu Częstochowy i jej okolic¹¹³. Renata Trawka napisała książkę o rodzie Kmitów: *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośredniowiecznej Polsce*¹¹⁴.

Dużą rolę w ostatnim czasie odgrywają również na omawianym polu Katowice. Jerzy Sperka, reprezentujący ten właśnie ośrodek, ma w swoim dorobku prace: *Szafrancowie herbu Stary Koń*¹¹⁵ i *Otoczenie Władysława Opolczyka 1370-1401*¹¹⁶. Z tego samego środowiska naukowego wywodzi się także Bożena Czwojdrak, autorka dwóch monografii: *Rogowscy herbu Działosza – podskarbiowie królewscy. Studium dziejów możnowładztwa*¹¹⁷ i *Jastrzębce w ziemi krakowskiej i sandomierskiej do połowy XV w.*¹¹⁸

Dynamicznie rozwija się pod tym względem także ośrodek lubelski. Anna Sochacka prowadziła badania nad rodziną Półkoźców¹¹⁹. Robert Bubczyk poświęcił się badaniom nad rodem Kurozweckich¹²⁰. Tomisław Giergiel zajmował się kształtowa-

następujące teksty jego autorstwa: *Dziedzice Ślesina na Kujawach Inowrocławskich w późnym średniowieczu; Przedmażeńskie i małżeńskie kłopoty młodszego Gniewosza z Dalewic z genealogią Szafranców w tle; Uwagi do genealogii Kościeleckich herbu Ogon w XV w.; Pochodzenie i krąg rodzinny sędziego ziemskiego inowrocławskiego Jana Rosiejewskiego z Dąbrówki; Małżeństwo i pochodzenie kasztelana przemyskiego Dobiesława z Żurawicy.*

108 F. Sikora, *O rzekomej dominacji politycznej Lisów w Małopolsce w XIII w., czyli kilka uwag o rodzie Pobogów*, „Studia Historyczne”, R. XXVI (1983), z. 1, s. 3-28.

109 J. Kurtyka, *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997.

110 Tenże, *Krąg rodowy i rodzinny Jana Pakosławica ze Stróżysk i Rzeszowa (Ze studiów nad rodem Półkoźców w XIII i XIV wieku)*, „Przemyskie Zapiski Historyczne”, t. VI-VII (1989/1990), s. 7-61.

111 Tenże, *Topory, Stare Konie i Okszyce. W sprawie związków międzyrodowych w XIII i XIV wieku*, „Kwartalnik Historyczny”, nr 2:1992.

112 S.A. Sroka, *Rodzina Kurowskich w XIV-XV w. ze studiów nad dziejami możnowładztwa małopolskiego w średniowieczu*, Kraków 1990.

113 J. Laberschek, *Rycerstwo Częstochowy i jej najbliższych okolic (przełom XIV i XV wieku)*, [w:] tenże, *Częstochowa i jej okolice w średniowieczu*, Kraków 2006, s. 73-86.

114 R. Trawka, *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośredniowiecznej Polsce*, Kraków 2005.

115 J. Sperka, *Szafrancowie herbu Stary Koń*, Katowice 2001.

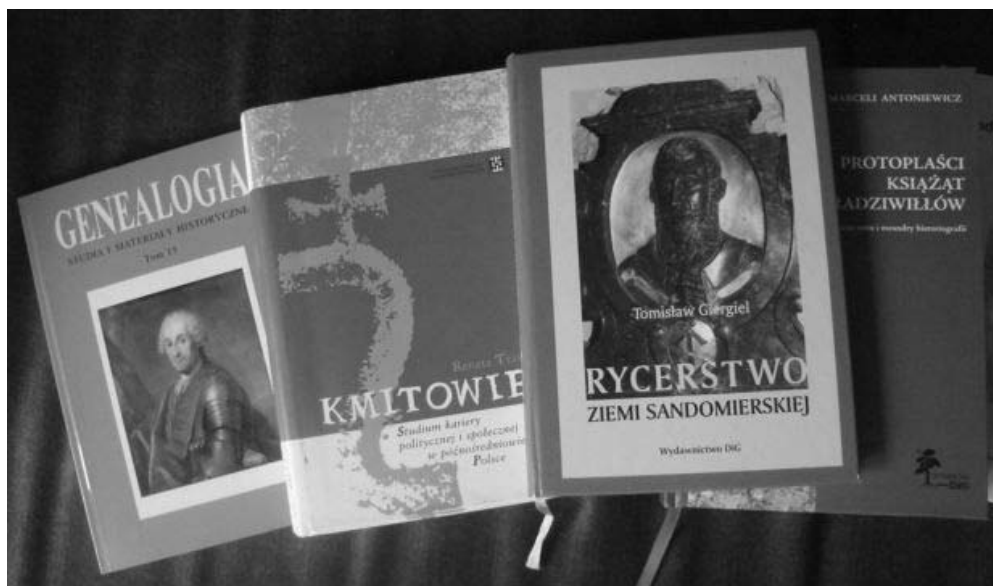
116 Tenże, *Otoczenie Władysława Opolczyka 137—1401*, Katowice 2006.

117 B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza – podskarbiowie królewscy. Studium dziejów możnowładztwa*, Kraków 2002.

118 Taż, *Jastrzębce w ziemi krakowskiej i sandomierskiej do połowy XV w.*, Kraków 2007.

119 A. Sochacka, *Jan z Czyżowa, namiestnik Władysława Warneńczyka. Kariera rodziny Półkoźców w średniowieczu*, Lublin 1993.

120 R. Bubczyk, *Kariera rodziny Kurozweckich w XIV w. Studium z dziejów powiązań polskiej elity politycznej z Andegawenami*, Warszawa 2002; tenże, *Uwagi w sprawie protoplastów rodziny Kurozweckich na terenie Małopolski w XIII wieku*, [w:] *Spółczesność Polski średniowiecznej*, t. VIII, red. S.K. Kuczyński, Warszawa 1999.

niem rycerstwa ziemi sandomierskiej do połowy XIII w.¹²¹ Włodzimierz Czarnecki, zdobył uznanie na podstawie studiów nad rodami ziemi chełmskiej w późnym średniowieczu i XVI w.¹²² Dobrze prezentuje się także Zielona Góra. Działają tam: Joanna Karczewska, *Ród Pomianów na Kujawach w średniowieczu*¹²³ i Krzysztof Benyskiewicz, *Ród Jeleni Niałków z Kęłłowa i jego rola w procesie jednoczenia państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku*¹²⁴.

Liczna grupa uczonych zajmujących się badaniami genealogicznymi nad średniowiecznym rycerstwem polskim pracuje także w innych ośrodkach naukowych. W Poznaniu działa Tomasz Jurek, którego przedmiotem zainteresowania było przez dłuższy czas obce rycerstwo na Śląsku do końca XIV w.¹²⁵ W Rzeszowie problematyką rycerską zajmuje się Wioletta Zawitkowska¹²⁶. W Warszawie, Andrzej Janeczek, który specjalizuje się w tematyce rycerstwa zamieszkującego pogranicze polsko-rosyjskie¹²⁷. W Bydgoszczy, Witold Brzeziński prowadził w ostatnich latach badania nad

121 T. Giergiel, *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*, Warszawa 2004, s. 211.

122 W. Czarnecki, *Szlachta i bojarzy. Rody Średzińskich i Andrzejowskich w ziemi chełmskiej*, „Rocznik Lubelski”, t. XXXV (2009), s. 23-38; tenże, *Mazowszanie w ziemi chełmskiej. Ród Bzickich herbu Ciótek do połowy XVI wieku*, [w:] *Chełm nieznan. Ludzie-miejsca-wydarzenia*, pod red. M. Karwatowskiej, Chełm 2009, s. 111-126; tenże, *Uhrowiecy herbu Suchekomnaty w ziemi chełmskiej do połowy XVI wieku*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, t. VI (2009), s. 9-25; tenże, *Żółkiewscy herbu Lubicz w ziemi chełmskiej do połowy XVI wieku*, „Rocznik Lubelski”, t. XXXVI (2010), s. 9-23, przedruk w: *Żółkiewscy w ziemi chełmskiej*, Żółkiewka 2011, s. 27-52.

123 J. Karczewska, *Ród Pomianów na Kujawach w średniowieczu*, Poznań-Wrocław 2003.

124 K. Benyskiewicz, *Ród Jeleni Niałków z Kęłłowa i jego rola w procesie jednoczenia państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku*, Poznań-Wrocław 2002.

125 T. Jurek, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1996.

126 W. Zawitkowska, *W służbie pierwszych Jagiellonów. Życie i działalność Jana Tazszi Koniecpolskiego*, Kraków 2005.

127 A. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza polsko-rosyjskiego. Województwo belskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Wrocław 1991.

małżeństwem w średniowieczu i jego wpływem na koligacje rodów możnowładczych¹²⁸. Alicja Szymczakowa z Łodzi jest autorką prac: *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*¹²⁹; *Nobiles Siradiensis. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów*¹³⁰. Tomasz Stolarczyk opracował szlachtę wieluńską do XIV do połowy XVI w. Tomasz Stolarczyk opracował monografię poświęconą szlachcie ziemi wieluńskiej od XIV do połowy XVI w.¹³¹ Grzegorz Jacek Brzustowicz, związany ze szczecińskim ośrodkiem naukowym, przygotował rozprawę: *Rycerstwo ziemi choszczeńskiej XIII-XVI wieku. Polityka, gospodarka, genealogia*¹³².

W 1991 r. zainaugurowany został periodyk (dotychczas ukazało się osiemnaście jego tomów), kierowany przez Marka Górnego: „Genealogia. Studia i materiały historyczne” (Poznań-Wrocław), na łamach którego można odnaleźć wiele cennych prac z zakresu genealogii średniowiecznej¹³³. W 1993 r. wznowiono wydawanie „Rocznika Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” (tzw. „Nowa seria”) pod redakcją: najpierw Stefana Krzysztofa Kuczyńskiego (1938-2010), do 2010 r. ukazało się osiem tomów, a następnie Sławomira Górzyńskiego. Bibliografię polskich prac z zakresu genealogii i heraldyki, za lata 1980-2001 przygotowała Anna Celej¹³⁴ (opracowanie to spotkało się jednak z pewną krytyką w środowisku historyków¹³⁵).

Na gruncie badań genealogicznych można w ostatnim czasie zaobserwować pewien wzrost zainteresowania problematyką średniowieczną. Jest to tendencja ze wszech miar słuszna, ponieważ istnieje jeszcze całkiem sporo zagadnień wymagających rozwiązania, a jeszcze więcej czekających na weryfikację. Jak można łatwo zauważyć na podstawie lektury niniejszego tekstu, w Polsce istnieje już kilka ośrodków prowadzących badania nad rycerstwem średniowiecznym. Warto jednak wyrazić nadzieję, że w najbliższym czasie wzrośnie jeszcze liczba badaczy zajmujących się tą problematyką. Zdaniem Sobiesława Szybkowskiego, współczesne polskie badania genealogiczne i prosopograficzne zmiierają w trzech kierunkach: (1) Próby opracowania genealogii całych rodów rycerskich lub ich większych gałęzi terytorialnych

128 W. Brzeziński, *Nieznanne bliżej (dotąd) żony Mościca i Przedpełka, dziedziców Sęszewca i Koźmina z rodu Łodźców. Uzupełnienia do genealogii*, [w:] SPS, t. X, red. S. K. Kuczyński, Warszawa 2004, s. 131-146; tenże, *Kujawskie koligacje wielkopolskich rodzin możnowładczych w późnym średniowieczu (Na przykładzie dziedziców Wąsoszy i Szubina oraz Świduów Szamotulskich)*, [w:] *Z dziejów pogranicza kujawsko-wielkopolskiego. Zbiór studiów*, red. D. Karczewski, Strzelno 2007, s. 57-71; tenże, *Polska rodzina szlachecka w kręgu krewnych matrylateralnych i powinowatych w późnym średniowieczu. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Człowiek w średniowieczu. Między biologią a historią*, red. A. Szymczakowa, Łódź 2009, s. 127-148; tenże, *Koligacje Bnińskich herbu Łódzia w późnym średniowieczu*, „Roczniki Historyczne” R. LXXIII (2007), s. 185-198; tenże, *Związki małżeńskie Rafala z Goluchowa z rodu Wieniawów (I. połowa XV w.)*, „Roczniki Historyczne” R. LXXI (2005), s. 163-173; tenże, *Wdowieństwo i powtórne zamążpójście kobiet wśród możniejszej szlachty polskiej późnego średniowiecza*, „Roczniki Historyczne” t. LXXV (2009), s. 105-122.

129 A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998.

130 Taz, *Nobiles Siradiensis. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów*, Warszawa 2011.

131 T. Stolarczyk, *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku*, Wieluń 2005.

132 G. J. Brzustowicz, *Rycerstwo ziemi choszczeńskiej XIII-XVI wieku. Polityka, gospodarka, genealogia*, Warszawa 2004.

133 Strona internetowa poświęcona temu wydawnictwu znajduje się pod adresem:

<http://www.wydawnictwo-historyczne.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout (dostęp: 28.11.2011)

134 A. Celej, *Bibliografia genealogii i heraldyki polskiej za lata 1980-2001*, Warszawa 2006.

135 Praca ta doczekała się dwóch recenzji: M. L. Wójcika, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, t. LXII (2007), s. 243-250, i T. Jurka, „Kwartalnik Historyczny”, t. CLV (2008), s. 172-176.

(zgodnie z postulatami semkowiczowskim). (2) Badania wyodrębnionych z całości rodu poszczególnych rodzin wyróżniających się znaczeniem i najczęściej również wieloletnim uczestnictwem w najwyższych kręgach władzy. (3) Monografii poświęconych różnym środowiskom skupiającym przedstawicieli stanu szlacheckiego (np. prace: Andrzeja Radziwińskiego¹³⁶ i Marka D. Kowalskiego¹³⁷)¹³⁸. Aktualne postulaty badawcze z zakresu badań nad średniowiecznym społeczeństwem Polski przedstawił J. Sperka¹³⁹. Na zakończenie warto jeszcze zasygnalizować, iż pojawiają się ostatnio krytyczne głosy odnośnie rzeczywistego funkcjonowania rodów rycerskich w czasach przed statutami króla Kazimierza Wielkiego¹⁴⁰. Zapewne na ten temat rozgorzeje w najbliższym czasie burzliwa dyskusja naukowa.

Дамиан Кала

Об изучении генеалогии польского средневекового рыцарства (очерк проблематики)

Цель данной статьи – дать краткий обзор исследований по генеалогии средневекового польского рыцарства, проведённых отечественными учёными. Настоящий очерк охватывает не только историю и методологию генеалогических исследований, под которыми подразумевается прежде всего реконструкция истории шляхетских родов и семей, но и модные ныне просопографические исследования. В статье подробно рассмотрен начальный этап изучения генеалогии средневекового рыцарства в Польше начиная с двух великих учёных – Антония Малецкого и Франтишека Пекосиньского – вплоть до Владислава Семковича и его учеников. Большое внимание уделяется также современным исследователям и их работам, а также меняющимся методологическим принципам. Наряду с предметными рассуждениями по заявленной тематике статья содержит многочисленные замечания о сути и значении генеалогии в общем смысле.

136 A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej plockiej w XIV i I poł. XV w.*, t. I-II, Toruń 1991-1993.

137 M. D. Kowalski, *Pralaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320-1382)*, Kraków 1996.

138 S. Szybkowski, *Studia z genealogii i prosopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*, s. 7-8.

139 J. Sperka, *Postulaty badawcze do historii społeczeństwa Polski średniowiecznej*, [w:] *Spojrzenie w przeszłość* (materiały konferencyjne: Konferencja Muzeum Historii Polski, Jadwisin, 25-26 października 2007 r.), t. I: *Średniowiecze, Nowożytność*, Warszawa 2009, s. 81-93.

140 M. Cetwiński, *Jak pisać rozprawy genealogiczne*, [w:] *Rody...*, s. 9-18.

Damian Kała

Of Genealogical Research On Polish Medieval Knighthood (An Outline)

The article aims at presenting a concise survey of genealogical research carried out on medieval knighthood by native scholars. The presented outline includes not only history and methodology of genealogical research, understood most of all as a reconstruction of family and noble lines' histories, but also currently popular prosopographical research. The study discusses in detail the beginnings of Polish genealogical research on medieval knighthood, starting from two prominent scholars, Antoni Małecki and Franciszek Piekosiński, onwards to Władysław Semkowicz and his disciples. A lot of attention is also paid to the contemporary scholars and their works, as well as to changing methodological scope. On the margin of the mainstream discussion the study contains numerous references to the essence and significance of genealogy in general sense.

Damian Kała

Über die genealogischen Forschungen zum polnischen mittelalterlichen Rittertum (Problemskizze)

Der vorliegende Artikel hat zum Ziel, eine bündige Übersicht über die genealogischen Forschungen zum polnischen mittelalterlichen Rittertum zu geben, die von polnischen Wissenschaftlern durchgeführt werden. Die dargestellte Problemskizze umfasst nicht nur die Geschichte und Methodologie von genealogischen Forschungen, sondern auch die prosographischen Forschungen, die heutzutage populär sind. In der dargestellten Problemskizze sind die Anfänge von polnischen genealogischen Forschungen zum mittelalterlichen Rittertum – beginnend von zwei prominenten Gelehrten: Antoni Małecki und Franciszek Piekosiński bis zu Władysław Semkowicz und seinen Schülern – ausführlich beschrieben worden. Eine besonders große Aufmerksamkeit wurde den gegenwärtigen Forschern und ihren Arbeiten sowie auch den sich wechselnden methodologischen Voraussetzungen geschenkt. Am Rande von eigentlichen und ausführlichen Überlegungen gibt es viele Zurückführungen auf die wesentliche Bedeutung von Genealogie im allgemeinen Sinne.